

**КАРА-ВАСИЛЬЄВА
Тетяна Валеріївна** –

член-кореспондент Національної академії мистецтв України, доктор мистецтвознавства, завідувач відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтв Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ВИДАВНИЧІ ПРОЕКТИ ІНСТИТУТУ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ТА ЕТНОЛОГІЇ ІМ. М.Т. РИЛЬСЬКОГО НАН УКРАЇНИ

Вельмишановний Борисе Євгеновичу!
Вельмишановне зібрання!

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського (ІМФЕ) у системі Національної академії є провідним осередком мистецтвознавчих досліджень, який акумулює та генерує актуальні ідеї і теоретичні проблеми сучасності, інституцією, яка зосереджує свою дослідницьку увагу винятково на реконструкції та інтерпретації мистецького життя України.

Зусиллями науковців Інституту впродовж 10 років було підготовлено й видано друком дві багатотомні, широко ілюстровані історії мистецтва: «Історія декоративного мистецтва України» та «Історія українського мистецтва» (обидва видання в 5 томах, головний редактор — академік Г.А. Скрипник). Підготовка і видання цих узагальнюючих праць з історії мистецтва України продиктована вимогами часу й соціокультурними запитам сучасної україністики, кардинальною переоцінкою етнокультурної та мистецької спадщини народу і її новою інтерпретацією гуманітарними науками.

Ці видання є вагомим складовим комплексного фундаментального проекту ІМФЕ, що передбачає опублікування багатотомних видань та енциклопедій з українського образотворчого, народного мистецтва, музикознавства, театрознавства, етнології та фольклористики, який започатковано в Інституті й успішно реалізується. Це такі фундаментальні праці, як «Українська музична енциклопедія» (т. 1–3); «Історія української музики» (т. 2–5); «Історія українського театру» (у 3-х томах, т. 1–2); «Етнічна та етнокультурна історія України».

Важливим є те, що ці капітальні праці були видані Інститутом власними силами, без державної фінансової підтримки. В ІМФЕ була реалізована видавнича програма, внаслідок чого ці видання багато ілюстровані, видані на високому науковому і поліграфічному рівні, що відповідає сучасним вимогам. Ве-

ликий корпус ініційованих та підготовлених в Інституті фундаментальних видань з різних галузей мистецтвознавства демонструє, що по-новому осмислюються процеси художнього життя — минулого і сьогодення. Нинішнє українське мистецтвознавство спирається на ідею відродження національної культури і традицій, водночас наголошує на необхідності осмислення історичного минулого й досягнення нових, а найголовніше об'єктивних критеріїв оцінки історичних подій, діяльності окремих особистостей. Для ІМФЕ важливим є дослідження шляхів модернізації культури, вивчення процесів трансформації національних традицій, їх входження в сучасну етнокультурну ситуацію, світовий культурний простір.

Інститут є провідним науково-координаційним центром, де розроблялася концепція видань, формувалася колектив авторів. У роботі над написанням «Історії декоративного мистецтва України» взяли участь як фахівці ІМФЕ, так і археологи та історики з Інституту археології НАН України, провідні мистецтвознавці з Львівської національної академії мистецтв, Інституту народознавства НАН України, вітчизняних мистецтвознавчих інститутів та кафедр. Це наочний приклад наукової координації фахівців з різних центрів України: Києва, Львова, Івано-Франківська, Харкова, Одеси та інших міст, які представляють провідні дослідницькі й навчальні центри, художні музеї. Така співпраця сприяла як розширенню географії досліджень, так і залученню матеріалів музейних фондів, оприлюдненню невідомих досі художніх артефактів і введенню їх у науковий обіг. Велику допомогу щодо вивчення колекцій та ілюстрування матеріалів надали провідні музеї України, Польщі, Словаччини, Росії.

Так, у 5-томній «Історії українського мистецтва» досліджено історію всіх видів і жанрів образотворчого мистецтва (скульптури, живопису, графіки, архітектури) від зародження до сьогодення, з позицій сучасного мистецтвознавства переглянуто низку художніх явищ та персоналій української культури.

Значним здобутком Інституту є видання наступної п'ятитомної «Історії декоративно-

го мистецтва України». Важливим є те, що в її основу покладено принципово нову концепцію системного висвітлення розвитку українського декоративного мистецтва від найдавніших часів до сучасності, яке охоплює комплекс різноманітних видів і напрямів, є цілісною живою системою, яка розвивається у сфері народного мистецтва, художніх промислів, художньої промисловості та творчості художників-професіоналів, у їх тісному творчому взаємозв'язку. Всі види і жанри декоративного мистецтва розглянуто з позицій еволюції художніх стилів у різні періоди історії. Виявлено роль і значення народного мистецтва в системі духовної, матеріальної культури та у формуванні художнього ансамблю й предметного середовища, в опорядженні храмових комплексів, різьбленні іконостасів, у літургійному шитві. У кожному з п'яти томів «Історії» акцентується своєрідність розвитку художнього життя регіонів України та формування локальних мистецьких традицій, аналізуються активні взаємодії та взаємовпливи українського мистецтва із західноєвропейською та східною мистецькими традиціями, утверджується органічне входження української культури у світовий мистецький контекст.

В «Історії» виявлено роль декоративного мистецтва у формуванні світоглядних уявлень, духовних цінностей, національних особливостей і в цілому ментальності українського народу. Адже народне мистецтво — це історична пам'ять народу, той стрижень, що зв'язує і створює безперервність творчого досвіду впродовж історії, і є найяскравішим виразником національної свідомості.

У першому томі «Історії» досліджено художню творчість на українських теренах від доби пізнього палеоліту до середньовіччя включно. На основі аналізу пам'яток археології простежено перші прояви мистецтва, яке на наших землях почалося на завершальному етапі становлення первісної (розумної) людини. Мистецтво відіграло важливу роль у пізнанні людиною світу, в її естетичному і соціальному розвитку. У цей час з'являються знаки, символи абстрактних понять, формується орнамен-

тальне мистецтво. У першому томі дано мистецтвознавчу характеристику мистецтва кочових племен Північного Причорномор'я — кімерійців, скіфів, сарматів, а також мистецтва античних міст, що має винятковий інтерес, оскільки традиції цього часу були творчо засвоєні та знайшли свою інтерпретацію в подальшому поступі історії, своєрідно переосмислені слов'янами і відіграли помітну роль у розвитку мистецтва Київської Русі, якому приділено особливу увагу. Високого рівня розвиток декоративного мистецтва досяг у XIV–XVI ст. Твори того часу є гідним внеском у скарбницю європейської і світової культури. Ґрунтовну передмову до першого тому написав академік П.П. Толочко.

Другий том присвячено декоративному мистецтву України XVII–XVIII ст. Розвою української культури сприяло національно-культурне відродження, що відбувалося з кінця XVII ст., становлення козацької держави — Гетьманщини, важливу роль відігравала Запорізька Січ. Це був час розквіту культурно-освітнього руху, розбудови монастирського життя, чому сприяла меценатська діяльність гетьманів, козацького старшинства, які вели будівництво, щедро оздоблювали храми та монастирі. Ця діяльність активно сприяла розквіту усіх видів декоративного мистецтва, стимулювала інтенсивний розвиток цехового, а згодом і мануфактурного виробництв, розквіт міських і сільських ремесел. Особливу увагу приділено розвитку стилю українського бароко, його особливостей і виявлень в усіх видах декоративного мистецтва.

Третій том «Історії» присвячено декоративному мистецтву України кінця XVIII — початку XX ст. У ньому розкрито розвиток усіх видів і жанрів мистецтва цього періоду — ткацтва, килимарства, вишивки, вибійки, гончарства, різьблення, металообробки, малювання, витинанки тощо. У цей час селянське мистецтво є невід'ємною складовою народного побуту, віддзеркаленням етносвітогляду й законів буття нації, важливим засобом збереження традиції, одним з найважливіших чинників консолідації етносу, утвердження національної свідо-

мості, забезпечення безперервності розвитку і важливим підґрунтям для розвитку професійного мистецтва. У третьому томі виявлено, що XIX ст. — це класичний період розвитку народного мистецтва, зародження домашніх промислів і водночас важливий період розвитку капіталістичних відносин, піднесення промисловості, виникнення цілого ряду фарфорофаянсових, ткацьких, шкіряних, ливарних, суконних, скляних підприємств, перетворення їх на значні центри виробництва.

Четвертий та п'ятий томи «Історії» присвячено декоративному мистецтву XX ст., яке з позицій сучасного мистецтвознавства потребує свого перегляду та кардинального переосмислення. Вперше в мистецтвознавчій практиці автори пішли шляхом окремого розгляду як народного мистецтва, творчості майстрів провідних осередків різних регіонів, діяльності земських майстерень та підприємств системи художніх промислів (т. 4), так і професійного декоративного мистецтва (т. 5). У п'ятому томі розкривається творчість численного загону художників-професіоналів, які у своїх уподобаннях ґрунтуються на тенденціях розвитку світового художнього процесу. У цьому томі розкрито художній поступ українського декоративного мистецтва від творчості митців авангарду початку XX ст. до сучасного постмодерну.

Представницька презентація «Історії декоративного мистецтва України» відбулася 25 січня 2017 р. у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва. Перший том, присвячений мистецтву від найдавніших часів до пізнього середньовіччя, було оприлюднено у Франції, уже з'явилися позитивні відгуки та рецензії у засобах масової інформації.

Запропоновані п'ятитомні видання «Історія декоративного мистецтва України» та «Історія українського мистецтва», які подають цілісну магістральну лінію розвитку української культури, будуть цікаві як науковцям, так і широкому загалу і дадуть відповіді на актуальні питання і культурні запити нашого сьогодення, окреслять шляхи його подальшого вивчення і розвитку українського мистецтва.

Дякую за увагу!